

(Emlékirat)

III. befejező rész

Szeretem körülbástyázni magam, saját magammal. A Kiss Sanyi magányos farkas, mondta rám két glédaagyú főnököm is hadtörténész koromban. Igazuk volt. Békaperspektívában. Füttyültem a munkaterveikre. Néha a magaméra is. Rám telepedett a gondolat, s máris egy ügyű együgyűvé váltam. Ha elfogadom szentenciájukat, nincs életmű, igaz begyógyult gyomorfekély sem. Lenne viszont egy töppedt agyú, nyugdíjas hadtörténész, visszavonásra váró tanokkal, Galilei ethosza nélkül.

Viszont lassan két és fél évtizede dolgozom együtt Kahler Fricivel, s újabban anyáttal is. Szükségem van rájuk, illetve nem nekem, a témának. Van, amit ők tudnak jobban, van, amit én. Egy-egy könyvben megvalósítom önmagam, s alázattal veszem tudomásul: kevés vagyok, kell a másik is. Az, amit ő tud, s én nem. Lehet, hogy mindent Dininek köszönhetem?

Néhány évvel ezelőtt, volt osztályfőnököm, a matematikatanár Németh Gyuri meghívott egy polgári körű előadásra, amelynek ő adott helyt csodaszép lakásában. A vendégek között ott volt a Győrből az erre az alkalomra fellátogató Dini is. Itt van Dini, itt van a hajdani kapus, itt van a gyerekkori példakép.

Valóban példakép. Dini állatorvos lett. Kanyargós utakon jutott el a baromfiudvarok vircsaftoló világába. Osztályidegen származása miatt nem kerülhetett fel kítűnő eredményei ellenére sem az egyetemre. Jóakarói azt javasoltak neki, hogy menjen el egy évre dolgozni, s mint fizikai munkás, az uralkodó osztály illusztris tagjaként, próbálkozzon egy év múlva ismét. Felvették. Azt az egy évet élete legszebb kiruccanásának nevezte.

56–57 során a régi megszokott öreg tanárok szinte egy csapásra eltűntek az életünkben. Nem volt már meg Buborka a fizika tanár, s a Tűzér utcai kocsmában elhunyt kendermagos után ment az első világháborús veterán, az öreg Kresi is. Buborkát egy egész iskola utálta intenzíven. Az orremlerhez nem lehetett közel jutni, bármennyire is igyekeztünk hízelkedéssel pótolni hiányos tudásunkat. 1956. október végén az első emeleti folyosón Buborka üvöltözése nyomta el a hullámzó diák zsvajt. Fizikatanárunk éppen arra készült, hogy a mélybe veti G. bácsit, akit az egyház meggyalázójának és árulónak nevezett. Az iskola „felvilágosult” ifjúsága viszont az ő reptét követelte kórusban a kedvelt G. bácsi ellenében, s ez meg is történt, de csak egy hónap múlva. Szegény jó „reakciós” fizikatanárunk úgy eltűnt, hogy még kondenzá-

torcsík sem maradt utána. Más iskola? Esetleg hat hónap Kistarcsa? Egy titok, amelyre – legalábbis számomra – már nem derül fény.

A jegenyefa-tartású öreg bajnokot a „kéhem szépen” Kresit viszont szerettük. „Köz-tudott” volt róla, hogy az első világháborúban kémia tanárunk repülőként szolgált a Monarchia hadseregében. Számos győztes csatája után egy alkalommal az ő fejét lyug-gatta meg az ellenséges pilóta pisztolygolyója. Kresi reálértéke egy darab platinával gazdagodott. Nekünk már csak a maradéka jutott a hajdani vitéznek. Bejött a nyol-cadik bébe, felment a katedrára, tekintete végigtapogatta arcunkat majd ránk recse-gett: „Úgy látom teltház van, az uhak és hölgyek közül nem hiányzik senki”. Az uhak és hölgyek az ismerkedés időszakában könnyesre röhögtek magukat, aztán már méltósággal túrték felfelé történő mobilitásuk tanári kinyilatkoztatását. Kresi a tábla felé fordult s valami mérhetetlen betűtengert firkált a táblára. Ezek voltak az óra kiemel-kező pillanatai. Útjára indultak a papírgalacsinok, a lányok copfjai gyeplővé változtak, az arra kijelölt férfiú pedig odament az osztálynaplóhoz, kiemelte belőle Kresi osz-tályzó noteszét és elmélyülten vizsgálgatni kezdte. „Csiriz, Mikulás, Berci ma ti kaptok valami jobb jegyet, mert elég szarul álltok.”

A mi osztályunk kimondottan bölcsen viselkedett. Kresi feleltetési eredményeit soha nem bíraltuk durván és látványosan fölül. Soha nem húztunk ki noteszéből jegyet, csak bővítettük azok sorát. És nem is mindig csak ötössel. Egy közepes tanuló példának okáért egyáltalán nem kívánt éppen kémiából kitűnni, hátha feltűnik. Neki elég volt egy hármas, esetleg sátoros ünnepkor egy jó.

Kresi néha gyanakodott is: „Kéhem, ahhoz képest, hogy mit phodukálnak, ha-táhozottan jó az osztály átlaga. Úgy tűnik, túl jó indulatú vagyok Önökhöz Höl-gyeim és Uhaim.

Eltűnt Buborka s eltűnt a jó öreg platinafejű Kresi, de megmaradt a régi pedagógia illusztris emlékköve, a mindenki által kedvelt és szeretett Ūrge Tanár Ūr. Ūrge fel-táplált állapotban majdnem elérte, madárcsontokra szikkadt húsával az ötven kilót, s eget verdeső magassága a százhatvan centit. Volt egy csodálatos szokása, amely nem-zedékek osztatlan tiszteletét váltotta ki. Állandóan rángatózó felső ajka, koordinálva orra mozgását is, úgy járta vitustáncát, hogy közben beszélni is tudott. Valaha ga-lambszürke öltönye tippverseny tárgya is volt. Hány folt van összesen a ruháján, s ebből mennyi a sötétebb, s mennyi a világosabb? Mit reggelizett, ebédelt, vacsorázott Ūrge Tanár Ūr?

Szegény aligha sejtette, hogy miért kerültek az egész bagázs érdeklődésének kö-zéppontjába gasztronómiai szokásai.

Ūrge Tanár Urat egyszerűen bálványoztam. Olthatatlan tudásszomjam, fáradha-tatlan kielégítője volt. Érettségim után barátjának fogadott, s hármasban, vele, „Chap-lin” Gézával, érettségiztető magyar tanárommal, a Rába presszó sarokasztalánál véget nem érő beszélgetéseket folytattunk Dürrenmattról, Sartre-ról, s a legújabb kori ma-gyar irodalom friss hajtásairól, Gerelyes Endréről, Galambos Lajosról, Hernádi Gyuláról.

Ürge Tanár Úr néha napokra eltűnt. Egy alkalommal, Chaplinnal elhatároztuk, hogy meglátogatjuk. A hatemeletes ház, hatodik emeletének ajtáján egy tábla lógott: Ne zavarjon, nem vagyok itthon! Chaplin Gézával az ürgevár szisztematikus ostromlásához kezdtünk. Sokat és aprókat csengettünk. A könnyűpuska sorozatok nem vezettek célhoz. A vár visszaverte a támadókat. A ti – ti – ti jelsort, először a tá – tá – tá váltotta fel, majd átmentünk tááááá-ba. A siker frenetikus és megdöbbentő volt. Az ajtóba épített ablakocská feltárult, s egy szőrös embermaszk bámult ránk. „Nem olvastátok, hogy nem vagyok itthon! Tűnjetek el.” Imre! Imre!” – visitott kétségbeesetten a látványtól elborzadt Chaplin Géza. Az ablak bezárult, de válaszul azonnal megismétlődött a táááá.

Ürge tanár Úr háztartása feltehetően híján volt a füldugóknak, mert végül megadta magát. A két fölösleges jövevény beáradt a szobába. Megérkeztünk Oszlopos Simeon honába. A kitört lábú heverő támasztéka egy több színben pompázó, feltehetően apránként összegyűjtött téglasor volt. Az ugyancsak téglá állványon nyugvó lavórban a piszkos színű jégborító a még itt garázdálkodó télre utalt. A falon hullámpapír feszült szögekkel rögzítetten, rajta felírás: tükör. A szőnyeg nélküli parkettán, könyvek s üvegek ölelkeztek egymással, vékony közt hagyva a mosdóig. Az üveg – könyv kompozíciót, néhány pipolfenes doboz ékítette.

Pillanatokon belül megértettem mindent. Akkor már több hónapja patikában dolgoztam, s mint amolyan minden evő, rendszeresen forgattam a „kis Issekutz”-ot, s így fogalmam volt a gyógyszerek hatékonyságáról. A pipolfen csak receptre adható erős fájdalomcsillapító volt, amely megfelelő mennyiségű szeszszel vegyítve kábítóserként funkcionál. Ürge Tanár Úr zárt napjaiban ezzel a mixszel ölelkezett.

Rendbeszedtük, megkávéztattuk, s meséltettük. A háborút követően, népes családjából Imre maradt hírmondónak. Elesett gyerek volt, elesett felnőtt lett. Megmaradása, – nézete szerint – a darwini tanok megcsúfolása volt, Spártáról már nem is beszélve. Halálvágyó apátiájából a kommunista párt rángatta ki, megígérve neki is az újrakezdéssel együtt járó bizsergető örömet. A kis ember nagy ésszel megverve, „zsidó létére” lelke már a „Magyar Közösséges” Donáth György, összeesküvőnek minősített kiscgazda politikus kötelével gellert kapott, s Rajk bitója „agyilag” saját fejfája nyersanyagát is jelentette. 1956 pedig maga volt a rettenet. Marosán szája – ő volt, aki Győrt 1957 augusztusában eligazította a „fasiszta ellenforradalom gazzetteiről” – Imrének a Jónást elnyelő cet hatalmas álkapsát jelentette, azzal az utóirattal ellátottan, hogy a hal nem Ninive felé tart, s esze ágában sincs kiöklendezni a már félig megemészített áldozata maradványát.

Hazudnék, ha azt állítanám, hogy a felét is értettem, annak, amit mondott. De hittem neki, s elraktároztam szavait. A kirakós játékban az a szép, ha van hozzá üres terem, évekig lehet az alkatrészekkel bíbelődni, míg mindegyik a helyére kerül.

Ürge Tanár Úr, a hullámpapíros elvarázsolt kastélyban már az élet császára volt. Aludhatott, s drogozhatott. Volt hol. S volt miből. Útja a hatodik emeleti lakásba egy pincegarázból vezetett fel. A sötétből a verőfénybe. De ötletekkel teli életet élő barátom a garázspince birtoklása előtt is le tudta hajtani kopaszodó szemüveges fejét.

„Csak olvasni kell a klasszikusokat” – somolygott fölényesen. „Kinézed a menetrendből hová megy hálókocsis vonat, s oda–vissza egész tűrhetően kialszod magad. Legfeljebb késel egy kicsit az első óráról.”

Ürge Tanár Úr természetesen a vonatos technikát is képes volt a tökélyre fejleszteni. Vett egy kerékpárt, s azt letétbe helyezte az állomás épületében a jólelkű vasutasok segítségével. Ürge Tanár Úr így függetlenedett az autóbusz indítók szeszélyeitől.

A Tanár Úr célba érését az iskolakapuban tömörülő hurrázó diáksereg joggal könyvelhette el a maga győzelmének. A gimisták tanították meg ugyanis kerékpározni Ürge Tanár Urat az iskola alatt húzódó hosszú pincefolyosón. Néha ő maga fékezett, néha a fal segített neki. Legfeljebb a kerekek küllői adták fel ostoba büszkeségüket s görnyedtek hétrét. De Ürge Tanár Úr nagyvonalúan fizette a javítás költségeit, s ha kellett az új paripa vételárát is. Sajátos gazdaság szemlélete eredményként mindig „cincogott” valamennyi pénz a zsebében. A Baross utca céltalan tekerői sokszor láthattak végig sietni – mert sétálni nem lehetett megtanítani – fizetés tájékán egy könyvek alatt roskadó kicsi embert. Ez volt Ürge Tanár Úr. Az orosz nyelv és irodalom tanításának gyöngye ugyanis fizetéskor bevétele kb. 70 százalékát könyvek vásárlásába fektette. „Van mit eladni hó végén az antikváriumba és olvashatok is.”

Lefegyverző érv volt.

Ő adta a kezembe Puskint, Lermontovot, de Solohov novelláit is. Hemingway pedig napi témánk volt.

Ürge Tanár Úrban és Chaplinben azonban már a múlt és a jövő ölelkezett. Chaplin Géza ízig-vérig az új hullám úttörője volt. A büszke gimnazisták – Laci bácsi harcai következtében szinte az egész nyolcadik „b” tovább tanult – lábukon az elmaradhatatlan, cipőre húzott papuccsal, fiatal tanárok özönétől tanulták meg, hogy ez már nem általános iskola. Jött Németh Gyuri az Oszi. Ervin a nagyra hivatott biológus. Chaplin Géza, a magyartanár, Aggódóm Tóni a történelem tudója, S. Sanyi, Lermontov s a francia szimbolisták szerelmese, a bajszos Géza a maga éljünk egészségesen programjával, a másfél méteres zsebóriás Robi, a matek és a lányok nagy tisztelője, az alattunk járó Rózsi későbbi férje, s a kétméteres Bálint, egyenesen a Lenin Intézetből, a fővárosból. De ott volt az Adonisz termetű – bennünket nem tanító B. Laci – s a nagy szocialista realista festő lánya, a színházrendező felesége Anyicska, s a kandidátusjára váró langaléta Jóska, hogy a sportok szerelmeséről Kaziról már szót se ejtsünk. Egy-két kivételtől eltekintve, mind pályakezdő volt. Ez az erőtől duzzadó, „ide az oroszlánt”, tanári kar beültette az osztályt a körhintába. Mi az a népdal – kérdezte Laci bácsi a nyolcadiktól. Szabad közösség, élőszo, szájról-szájra terjed. Chaplin bejött az órára, fekete kefe bajsza, mint a festéktől összeragadt ecset, fejét felvetette, haja elindult az ég felé, egyik karját gerincbántalmas hátára fonta, a másikkal belekaszált a levegőbe s ránk mordult: „Füzeteket kinyitni, diktálok.” S Géza beszélni kezdett a versről, a költő megpróbáltatásairól, mi pedig jegyzeteltünk. Szinte hihetetlen, de a győri kültelki iskolából később egyetemre került golya számára az egye-

temen sem jelentett gondot az órai jegyzetelés. Az első szigorlatra a Zord idő, az Özvegy és leánya, vagy a Falu jegyzője ismétlendő anyag volt Gejza fejedelem jóvoltából.

Chaplin Gejza Tanár Úr édesapja valaha intéző volt egy nagybirtokon. Rákosiék megharapdálták a családot. Köztük Gézát is.

Már egyetemista voltam, amikor Géza kezeit még mindig a fejem fölött érezhettem. Ha Pestre jött, mindig akadt egy borozó, ahol eligazított miként is kell lábon maradni az urbánus Pesten.

Nem szívesen beszélt magáról, 56-ról – pedig kérdeztem eleget – szinte egy szót sem. Aztán egyszer a hóna alá kapott. „Gyere, bemutatlak valakinek.”

Pest, nekem a Pestről szakadtak, sokáig bevehetetlen, idegen vár maradt. Abból az estéből is csak arra emlékszem, hogy mentünk villamossal, aztán busszal, s még egyszer busszal. Valahol Buda határán befejeztük a kálváriajárást, s egy sivár szoba közepén két kéz fonódott össze. Két faragott ember nézett egymás szemébe, hosszan, mereven, szótlánul. Álltak mozdulatlanul, s még mindig álltak. Én meg megértettem, hogy mi is az a füstadó. A csikó sparhert sziszegő csöve a téglába vájt lukon pöfögött ki a szabadba.

Buda Ferencet láthattam 1963 környékén. Költő, mondta Géza. Barát. Buda jelenségként él bennem a mai napig is. Első könyve, a Füvek példája aztán azt is megértette velem, kivel is kerültem egy légtérbe. Keserves két sora kísérőmmé lett. „Nem voltam én hős, csak hülye / Más bolondok hegedűje.” S a rá felelő töredék is: „Az öntudatnak térdig ér az ösztön.”

S tőle tanultam meg, hogy mi is az a vers, mire való. „Iszonyat tornyosul, égig érő gomba / Reszless füstös bánat / Oldódj mondatokba.”

Géza a vonatablakból mélyen kihajolva suttopta szinte bele a képembe: nemzetőrök voltunk.

Az irodalom nemcsak tanít, de el is fed dolgokat. Nem értettem Géza szemeinek felhőit. Nemzetőr. „Süvegemen nemzetiszín rózsza / Ajakamon édes babám csókja. / Ne félj babám, nem megyek világba. / nemzetemnek leszek katonája.”

Amikor – évtizedekkel később – egy telefonbeszélgetés során a Lermontov-szerelmes, Verlaine fordító, Sopronba került, valaha KISZ-vezető tanárom S. Sándor jegyezte meg, hogy „nemzetőr voltam” már tudtam, hogy nem Aranynál kell keresnem a szó legújabb kori jelentés-tartalmát. A nemzetőrök sorát Németh Gyuri zárta be. Ő 56 novembere után még a puskáját is elásta, jobb időkre várván.

Géza, Sándor, Gyuri, Imre! Négy olyan ember, akikről fogalmam sem volt, hogy kicsodák, de azt tudtam, hogy bízhatom bennük.

Németh Gyuri. Arcán fölünyes mosoly, tantárgyát – fizika, matek – nemcsak utáltam, de nem is értettem. Matek-tanár és úszóedző. A kis nyeszlett Bozsóból deltamatykót faragott. Én a labdát kultiváltam, bár a víz sem volt tőlem idegen. Aki a bandából május 1-jén nem fürdött meg a Rábcában, annak nem volt becsülete. A Győrbe kerülésünket követő első május 1-jén avatott fel a banda. Nem tudtam úszni. „Gatyára”

– parancsolt rám Konyáf, a pinnyédi híd közepén. Gyomromat összeszorította a rémület. Mi lesz itt? Konyáf felparancsolt a pillérre, s egy laza mozdulattal belelökött a hídról a folyóba. Odalent Típké és Ideges várt. Először a talpam érezte meg az iszapot, aztán a fejem a levegőt. Ússzál, mert beledöglessz! Kikutyáztam.

Én nem voltam ilyen kegyetlen. Anyátokat a karjaimba cipeltem be a nagy medencébe Néhány tempó után fájdalmas képpel eresztettem el, mondván: nehéz vagy, gyere, ússzunk ki.

Anyátok rémülten kapálózott, de haladt, én meg biztattam: köszönöm, mindjárt kint vagyunk! S valóban kint voltunk. Kijutni a vízből én tanítottam meg, úszni már nem.

A Rábca projekt igazából mégsem az uszodában vizsgázott. Ausztriában túráztunk Nagymami munkahelye szervezésében. Idegenvezetőnk – Nagymami kollégája – másodállásban sokkal inkább egy örült hegymászóra, mint emberszabású osztályvezetőre hajazott. A hegygerinc – s a róla szóló leírás – őt is becsapta. Vagy, ami valószínűbb, „máshová” lapozott. A gerinc meredek volt, s jeges. Csákány kellett volna. Néhány méter után – visszaút nem volt – rá kellett döbbernem, hogy az öt évét alig betöltő leendő anyátokat ezen az alig száz méteren a karomban egyszerűen képtelen vagyok átvinni. Hiába ölelem bármilyen szoroson magamhoz, nem tudok a lábam elé nézni. Letettem, s magyarázni kezdtem: gyere, fogd meg a kezem, sétáljunk. Réka, mindig bízott bennem, könnyes, rémült szemmel meredten állt. Nem haladtunk. Üvöltöni kezdtem, s üvöltöttem végig. A gyerek zokogott s jött. Én csúszkáltam, ő nem. Átértünk. Lerogytam, s szégyelltem magam, de tudtam: nem volt más lehetőségem. Az idegenvezető este ódákat zengett teljesítményünkről, én meg utáltam. Az egyik megteremti a méltatlan helyzetet, a másik oldja meg. A történelem tanulsága szerint ez szinte megszokott népünk történetében. Elvesztünk egy-két háborút, elbukunk néhány forradalmat, becsődöl a gazdaság, aztán előbukkan a bölcs megmondó ember, a csőd okozója, s megígéri, hogy száraz lábbal kelünk át a Vörös tengeren. S átkelünk, ő meg büszkén felveti oroszlánsörényesnek tudott össze-vissza lapogatott idomtalan fejét.

Gyuri jó tanár volt. Ezt én persze megítélni nem tudtam, mert már Archimédesznél elvesztettem Ariedné fonalát, azóta sem találom. Egyáltalán: a szinusz meg a koszinusz a tangensről már nem is beszélve, tőlem mindig nagyon mesze volt s azóta is csak távolodik. És a bennszülött átok logaritmusról még csak szót sem ejtettem.

Laci bácsi ajánrozott, Géza nemcsak Vörösmartyt hozta szívközelbe, de Justh Zsigmondot is, Gyuri semmibe vett. Az érettségi előtti félévben Gyuri úgy adott jelest matekból és fizikából, hogy a fejét sem biccentette meg. A folyosón mordult rám: nem teszem tönkre a jövődet, még akkor sem. Így lettem kitűnő. Év végén mindkét tárgyából kegyelem közepesre álltam, négyeseket adott.

Az érettségin a magyar szóbelin Jókait kaptam. Hagytak beszélni. Az érettségi elnök E. M. volt a győri MSZMP oktatási osztályának mindenható ura, G. és Laci bácsi mentora. Mosolyogtak rám, s bólogattak. Beszéltem vagy tíz percet.

Eleresztettek. A hideg zuhany az eredményhirdetésnél ért: orosz jeles, történelem jeles, matematika jó, fizika jó, magyar nyelv és irodalom jó.

A történet győri szakaszát Géza mesélte el. Németh Gyuri dolgozatom alapján közepesre állított ki matekból, joggal. Ezután közölte E. M. hogy magyarból az érdemjegyem jó. Laci bácsi, Géza az érettségiztető tanárom, de G. bácsi is „érdemeimre” való tekintettel hevesen érveltek a jeles mellett. E. M. azonban hajthatatlan maradt. Ez a döntés egyetemi felvételi reményeim halálos ítéletét jelentette. Az akkor érvényes kemény pontrendszer alapján esélyem sem maradt. Ekkor lépett közbe Németh Gyuri. Közölte a bizottsággal: amennyiben magyarból jóra zárnak le, akkor ő matekból is jót ad közepes helyett. Gyuri kihálászta a levesemből a hajszálat, s mint hajókötelet a kezembe adta: kapaszkodj!

Magyarból Bóka professzornál felvételiztem. Bóka elkápráztatva „olvasottságomtól”, barátságosan megkérdezte: „Mit művelt maga, hogy politikai nézeteit zavarosnak minősítette az iskolája?” (Mostanában kaptam Szekér Nóra kolléganőmtől egy a korszakra jellemző „érdekes” ÁVH-s összesítő jelentést, amely szerint felvételiztető professzorom a „kommunista” Bóka még a hatvanas évek elején is az ÁVH által nyilvántartott Magyar Közösség megfigyelt tagjának számított.)

A kérdés valóban zavarba hozott. Fogalmam sem volt, hogy egyáltalán vannak politikai nézeteim. Arról meg aztán végképpen nem, hogy zavarosak is. Azt már Almásy Jancsától, később barátommá vált másik felvételiztető tanáromtól tudtam meg, hogy iskolám nem ajánlotta felvételimet. Politikai nézeteim zavarossága miatt. Felvettek. Bóka professzor felvetetett.

Egyetemistaként, hazameneteleim alkalmából többször találkoztam, E. M-mel, G-vel és Laci bácsival is.

Áldásos segítségükről soha nem ejtettek egy szót sem. Gyuri sem említette, hogy nélküle, nem lett volna „pálya.”

A győri flaszteron, ott a börtön oldalsó fala és a városházát övező park között húzódo keskeny utcán addigra már régen felszaradt Halász Ödön vére. De az is lehet, hogy már másnap eltakarították a közterület tisztaságára hivatalból ügyelő állami alkalmazottak. A történelemről, pedig már szó se essék. Az öreg Halász sem levelez már. Halász Ödönnek sincs életkora, legfeljebb annyit jegyezhetünk meg: hatvan évvel ezelőtt halt meg. Vagy még annyit: hetvenhat éves lehetne.

Azt már láthattátok Katám, Julcsim, hogyan lehet eltüntetni alapos bolsevik módszerekkel egy tizenöt éves kölyöknek – Halász Ödönnek – az emlékéit is. Szigethy Attilával a neves közéleti személyiséggel már nehezebb dolguk volt.

Az ő vére a győri Honvéd kórház, apám hajdani munkahelyének az udvarán folyt el szép csendesen, de örök nyomot hagyva maga után.

1995. november 4-én jelent meg egy publicisztikám az Új Magyarország című napilapban, „...megint olyan helyre vittük, ahonnan kiugorhatott...” címmel.

„1957. augusztus 12-én hajnalban öngyilkos lett Szigethy Attila, az 1956-os forradalom és szabadságharc győri vezetője, az akkori Magyarország egyik legnagyobb

formátumú politikusa. Furcsa szeszélye a sorsnak, hogy ugyanazon a napon tartotta soros ülését az MSZMP Győr-Sopron megyei Pártbizottsága, és az egyik napirendi pont 'A rendőrség, bíróság és az ügyészség közös beszámolója a megye területén a politikai és gazdasági bűnözésről' volt. A beszámolót B.N.J tartotta, aki a Végrehajtó Bizottság tagja volt."

B.N.J beszámolójának a szövege a kommunisták örök és felejtethetlen gyalázatának, a silány hamisításoknak a korra jellemző gyűjteménye.

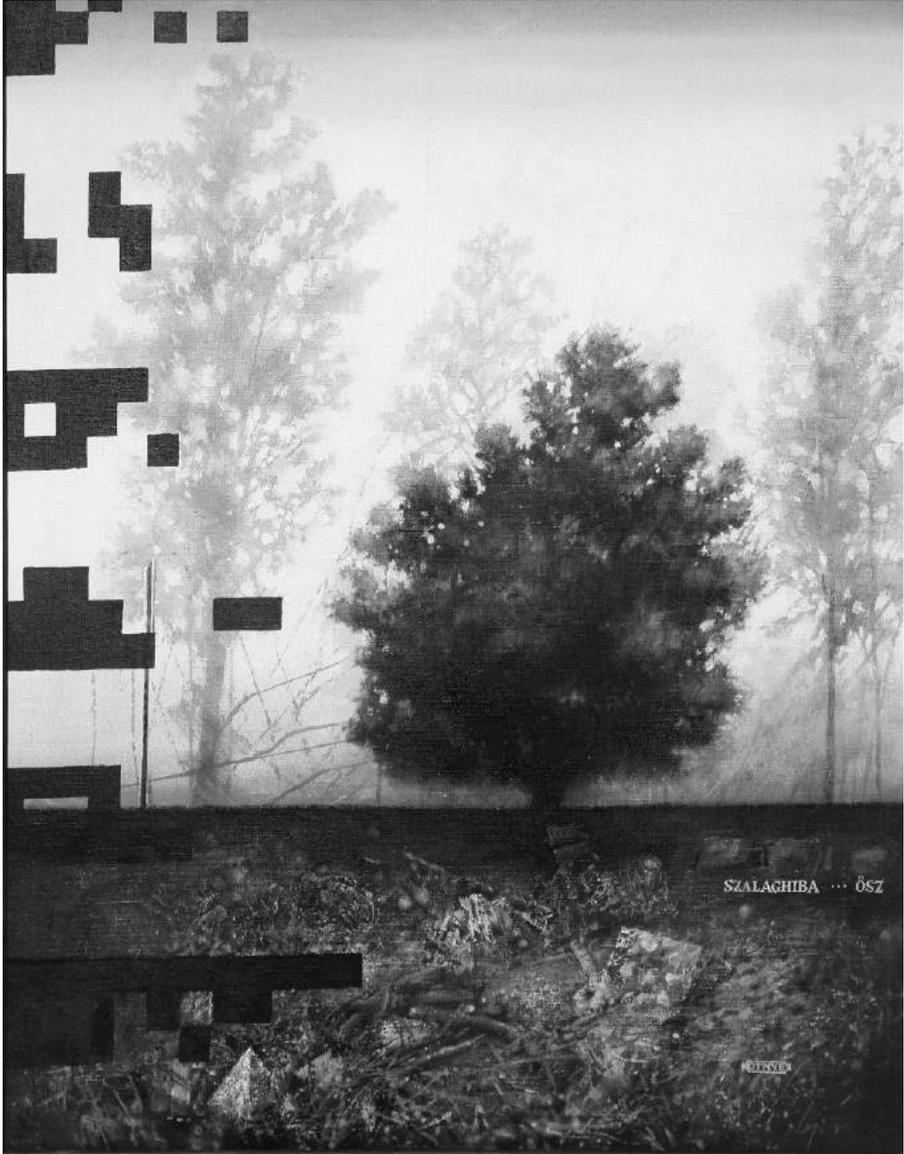
„Az ellenforradalmi erők Budapest után megyénkben okozták úgy politikailag, mint gazdaságilag a legnagyobb károkat. Győr-Sopron megye az ellenforradalmi erők dunántúli góca volt. Az ellenforradalmi erők a megye területén lévő államhatalmi és államigazgatási szerveket szétverték, ill. azok munkáját dezorganizálták. Ennek következtében a restaurációs erők vették kezükbe az irányítást, a közrend a közbiztonság teljesen megromlott. 1956. október 26-án az ellenforradalmi elemek megtámadták a Főosztályt, az épületet megszállták, az operatív anyagokat széjjel-szórták, részben magukkal vitték, az operatív technikai eszközöket megsemmisítették. A nyugati határ nyitva állott, és így egyrészt imperialista kémek és fasiszták tódultak át a határon, másrészt a disszidálók nagy tömege hagyta el az országot.”

Győrben mindenki tudta, hogy a megyei és a városi pártvezetés, miután október 25-én belelővetett a fegyvertelen tüntetőkbe, a felelősségre vonástól megrettenve, még aznap elszelelt Csehszlovákiába. A megyei Főosztály épületét – értsd: az ÁVH székházát – a brutális tömeg úgy foglalta el, hogy a menet élén a Győrben állomásozó műszaki zászlóalj – Pf.: 7071 – zenekara haladt. Az egyik ávós tiszt katonazenekari kísérettel kapott két, méretes pofont a vad ellenforradalmároktól, a többi még annyit sem. A nyugati határ soha nem maradt nyitva, hiszen a határőrizetet a mosonmagyaróvári honvédség és a soproni egyetemisták együttesen biztosították. Más kérdés az, hogy a határvédelem ezekben a napokban sokkal inkább a nyugati, mint a keleti mérceinek felelt meg. Nem öltek, csak igazoltattak.

A tömeges disszidálás november 4-e után indult meg, amikor a nyugati határt a szovjet alakulatok biztosították, s a Hunyadi János belügyes – pufajkás – karhatalmista alakulatok vadászták páncélos gépkocsikról a menekülőket. Ennek az alakulatnak volt dicső tagja Horn Gyula is, aki mint ezt többször is hangsúlyozta csak és kizárólag a hidakat és a közrendet védte.

B. N.J.-nek Szigethy hajnali öngyilkosságáról is volt mondandója: „Szigeti (sic!) Attilával kapcsolatban meg kell mondani, hogy ma reggel 6 órakor a Honvédkórház II. emeletéről kiugrott és meghalt. Eddig megállapítást nyert, hogy az illetők a legnagyobb hanyagsággal teljesítették a szolgálatukat. Az egyik őr aludt, a parancsnok elhagyta az őrhelyét, a harmadik pedig utánament. Úgy, hogy Szigethy nyugodtan kísétálhatott és kiugorhatott. Azért tartottam fontosnak ezt itt elmondani, hogy az elvtársak a hozzászólásaikban adjanak tanácsot, hogy hogyan is vigyük ki ezt a hírt a dolgozók közé, hogy a támadásokat ellensúlyozni tudjuk.”

S az elvtársak adták a tanácsokat, mint az egy jól összeforrott kis közösséghez illik. L. A., igazgató, akit a forradalom idején ellenszavazat nélkül csaptak el a sza-

badság szagától megvadult ellenforradalmár munkások, például a következőket mondta: „B. N. elvtárs bejelentése, mely szerint Szigethy Attila öngyilkos lett, azt hiszem nem csak rendőrségi, hanem politikai baklövés is volt. Elvtársak! Ez az ember egyszer már megpróbált megmenekülni a felelősség elől, amelyek alapján el lehetett volna ítélni. Egyszer már tanulhattunk volna, de megint olyan helyre vittük, ahonnan kiugorhatott a II. emeletről. (...) mi igen humánus, kesztyűs kézzel bánunk az ellenséggel. Gondoljanak az elvtársak csak vissza 1919-re. Ha jól emlékszem 679 kivégzés volt a proletárdiktatúra ideje alatt, utána több ezer volt azoknak a kommunistáknak a száma, akiket kivégeztek.”

Ha a kései olvasó – kedves unokák – ezeknek az álcázott pondróknak a szövegeit olvassa, nem sok kétsége marad, kik voltak valójában ők! Legalább a nevüket kellene nyilvánosságra hozni. A nomenklátúra tartozékainak a neveit. Az igaziak neveit.

A következő hozzászóló T. A. elvtárs volt, az egyik nagyüzem párttitkára. „Az én véleményem az, hogy Szigethynek igen jó összeköttetései voltak és beépített emberei. Tudomásom szerint ma akarták átkísérni az ügyészségre, és nem véletlen, hogy még ez előtt kiugrott. Ebben az ügyben a megyei rendőrségnek, az ügyészségnek hathatós nyomozást kell végeznie. Kik őrizték, kik ápolták, és milyen ezeknek a politikai állásfoglalása (...) A temetéssel is igen vigyázni kell, nehogy az ellenség felhasználja és tüntetés formán felvonuljanak. Ha mód van rá, minden értesítés nélkül kell eltemetni, és utána kell lehozni a nacionáléját.”

Az embernek szinte visket a marka, s nem mer a tükörbe nézni! Hát kiknek kellett volna őrséget biztosítani, s kiknek a második emeleten, ha nem ezeknek! Helyette évtizedeken keresztül élvezték még hasznos munkájuk jól megérdemelt jutalmát. S kapálhatták kertjeiket, s öntözhatték növényeiket a Szigethy Attilák vérével!

T. A. jól informált káder volt. Svéd László kollégám közölt egy dokumentumot, amely 1957. augusztus 10-én született. „Miniszter elvtárs jelentem, az ellenforradalmi események során vezető vagy szervező tevékenységet kifejtő 88 fő előzetes letartóztatottat az alábbi csoportosításban javasoljuk bíróság elé állítani: XI. csoport, 5 fő. 1./ Szigethy Attila volt országgyűlési képviselő.”

Vannak betűbebódult történészek, akik egy-egy kádári belüleges szöveget olvasva melldőngetve kijelentik, hogy 1956-ban nem voltak koncepciós perek. Okulni soha nem késő. Íme egy kis segítség! 1956. november 21-én Apró Antal még a következőket mondta Szigethy Attiláról: „Szigethy Attila tartalék, a kormány megbízotti munkát nem vállalta, napok óta bujkál.” 1956. december 2-án népünk kommunista hőse ismét megszólalt: „Felmerült Győr megyéből Szigethy Attila. Ő a Dunántúl egy részét hozza magával. A Hazám című lapban, melyet ő szerkeszt, nagyon furcsa állásfoglalások vannak a kormánnyal szemben.”

Az Apró hivatkozta furcsa állásfoglalás november 27-én jelent meg a Hazánkban. Az írás címe: Ésszel, megfontolással, munkával megvédjük a forradalom eredményeit. Bár a cikk terjedelmes és sok benne a fölösleges töltelékszöveg, érdemes belőle hosszasan idézni. Egyrészt azért, mert az újságpapír egyre sárgul s töredezik, s a kutató ki-

vételével arra már senki sem vetemedik, hogy mikrofilm tekerccsel rontsa a szemét. Másrészt legyen mindenki előtt világos, akinek még van füle a hallásra, hogy ki is volt ez az Apró – agyilag valóban, kártékonyan apró – Antal.

„Vasárnap délelőtt tartották meg a munkástanács-küldöttek első megyei találkozóját a győri tanácsházán. A megnyitó szavak után Vadas József – másodfokon nyolc év börtön, teszem hozzá – a győri Vagon és Gépgyár ideiglenes megbízott igazgatója beszámolt az országos tanácskozás első napi eseményeiről. Beszámolójában hangsúlyozta 'a kibontakozáshoz munka kell, de jottányit sem engedünk követeléseinkből. Most már nem arra van szükség, hogy kitarjunk mellünket, azzal a kiáltással: jöjjön a tank!' – mondotta, egyebek között. Arra van szükség, hogy ésszel, megfontoltsággal, munkával, megvédjük a forradalom vívmányait.

Sebők László vagongyári mérnök folytatta a beszámolót. Beszédében kitért a Nagy Imrével kapcsolatos kérdésekre. A munkástanácsok egységes álláspontját ebben az ügyben így szögezte le. 'Vita nélkül dolgozni fogunk, nemcsak azért, mert a kormány így kívánja, hanem azért mert az ország népének szüksége van a munkára a kibontakozáshoz. Azért fogunk dolgozni, mert a munkástanácsoknak ilyen zilált körülmények között is van erejük ahhoz, hogy fel tudják vetetni a munkát. Ezt az egységes álláspontot a mi megyénk sem bonthatja meg.'

A mosonmagyaróvári küldöttek elmondották, hogy már a tanácskozást megelőzően felhívással fordultak a mosonmagyaróvári dolgozókhöz: november 26-án valamennyi üzemben, intézményben, iskolában a sztrájkjog fenntartása mellett induljon meg a munka.

Berger Sándor – másodfokon 15 év... – (Győr-Sopron Megyei Tanács) kijelentette: 'a sztrájk mellett azok a provokátorok szólnak, akiknek az a céljuk, hogy a szovjet megszálló erők előtt bebizonyítsák, nincs hatalom a munkástanácsok kezében. Csattanós választ kell adnunk ezekre a provokációs kísérletekre.' Berger Sándor fejezte ki a munkástanácsok összességének azt a véleményét is: 'nem lehet elfogadni az Elnöki Tanácsnak azt a rendeletét, amely megtiltja, hogy intézményekben, közlekedési vállalatoknál is létesítsenek munkástanácsot. Csakis a munkástanács működése lehet ezekben a szervezetben is a biztosíték arra, hogy a régi sztálinista – rákosista elemek ne kerülhessenek vezetői beosztásba.'

Menyhárt Miklós hajtóműgyári küldött az új, valóban szabad szakszervezetek megválasztását sürgette, majd arról szólt, hogy a kormány egyes üzemekhez kormánybiztosokat szándékozik küldeni. 'Ezekre – mondotta – semmi szükség. Ha a kormány valóban bízik a munkástanácsokban, ezt meg kell, hogy értse.'

A soproni városi tanács küldötteként Baranyai polgártárs felhívta a figyelmet a soproniak egyik jogos sérelmére. Sopronban olyan szovjet parancs jelent meg, amely megtiltja a gyülekezési szabadságot. 'Arra kérjük a szovjet parancsnokságot – mondotta egyebek között –, ha, amint mondják a szovjet hadsereg a rend fenntartása céljából van itt, akkor ne avatkozzon bele belső ügyeinkbe. Például abba, hogy gyűléseket tarthassunk? A soproni küldött hangsúlyozta azt is, hogy 'a kormány értse meg végre: egyetlen tárgyaló fél mindenki részére az országos munkástanács, amely

mögött a munkásság döntő többsége áll. Nélküle nem lehet többet ebben az országban vezetni?'

Ezután egy jelenlévő szovjet tiszt kért szót. Elmondotta: 'ők, mint vendégek szívesen hallják, hogy a munkástanács-küldöttek is a munka mellett foglalnak állást. Ebből is azt látják, hogy itt nem provokátorok vannak, hanem a munkásság küldöttei. Ő tisztában van azzal, hogy a termelést megindítani nagyon nehéz, de bízunk benne, hogy sikerül. Bizalmat kért a fiatal kormány számára. Beszédében kitért arra is, a szovjet hadsereg még nem tud kimenni az országból, mert magyar hadsereg még nincs, a katonák sok helyről hazamentek. Szükséges, hogy legyen magyar hadsereg. Végül kérte a magyar munkástanácsot: forduljanak felhívással a magyar fiatalokhoz, hogy a fiatalság ne hagyja el az ország területét, mert itt lesz szükség az építő munkásokra. A tanácsstagok választ kértek tőle a soproni katonai parancsnok intézkedésével kapcsolatban. A válasz így hangzott: 'Korai lenne még teljes szólás- és gyülekezési szabadságról beszélni, amíg a provokátorok szabadon garázdálkodhatnak'. Óvatosságra intett a provokátorokkal szemben.

Dóczy Róbert, aki az MSZMP megyei bizottságának a képviselőjében szólalt fel, elmondotta: 'Világosan látják az MSZMP megyei vezetői is, hogy az elmúlt hetek eseményei nem ellenforradalmi harcok voltak, hanem a dolgozó nép, jogos követeléseiket jutottak ezekben kifejezésre. Egyetértünk a munkástanácsokkal abban is, hogy hazánk független ország legyen

S abban is, hogy a régi bűnös párt és állam vezetést nem lehet és nem szabad többé visszahozni?'

Végül egy kevés bizalmat kért a kormány iránt, mivel Kádár is, mint ahogy Nagy Imre is, 'a legnehezebb helyzetben került az ország élére?'

Több felszólalás után a munkástanács ülés szövegező bizottságot választott a határozati javaslat megszerkesztésére – a javaslatot egyébként egyhangúlag határozatra emelték. A megyei munkástanács szervezeti felépítésének megtárgyalására szűkebb körű bizottságot választott a tanácskozó testület. Ennek egy-egy tagja a megye három városának, valamint Csorna és Kapuvár munkástanácsának a képviselőjében tárgyal. Ma délelőtt ez a bizottság összeül.

Kofán Árpád a Városi Tanács v. b. elnöke, zárszavában hangoztatta: 'őrizze meg a munkásság az egész magyar népet az egységet, amely éppen a forradalmi események következtében alakult ki. Végezetül egy szovjet tiszt kért szót. Hangsúlyozta: a szovjet hadsereg katonái látják, hogy a magyar nép és természetesen a magyar munkásosztály nem fasiszta, hanem Petőfi és Kossuth népe ma is. A szovjet hadsereg azért jött Magyarországra, hogy a Budapestre külföldről bejött horthysta tiszt ellen, a belső ellenforradalmi erők ellen harcoljon és nem a magyar nép ellen. Ők tudják, hogy itt Győrött éppen a munkások akadályozták meg az ellenforradalmi erők fellépését.

A megyei munkástanács-értekezlet a Himnusz eléneklésével ért véget."

Keserves olvasmány ez gyerekek. Már csak a fekete humor jegyében kérdezzük meg: kire gondolt hazánk nagy fia Apró Antal: az MSZMP küldöttére, a Városi Ta-

nács végrehajtó bizottsága elnökére, vagy a két szovjet tiszt hozzászólására, amikor a furcsa megnyilvánulásokat tette szóvá?

Aztán megszólalt „Győr” is! Egy P. M. nevezetű tollnok – majd együtt tudósítanak alpári hangnemben Földes Gábor és társai peréről kedvenc tanárommal, a hajdan engem forradalmi vezetővé kinevező G-vel – az alábbi zavarodott sorokat vetette papírra: „Győrött 1956. október 26-án – (egy nappal a kommunista vezetés szökése után – mondom én) – alakult meg az ideiglenes Nemzeti Tanács. Tagjai között magukat kommunistának valló személyek is voltak. Első felhívásában rendre, nyugalomra szólította fel a lakosságot, és óva intette az embereket a kilengésektől, provokációktól. A nemzeti tanács tagjai szavakban Nagy Imre híveinek vallják magukat, ugyanakkor tetteikben Budapestet megelőzve hozzálátnak a proletárdiktatúra alapvető intézményeinek megsemmisítéséhez.”

Ez legalább világos beszéd. Szerzőnk siratja a tanácsrendszert, az ÁVÓ- t, s egyáltalán a pártállamot. Csupán azt felejtette el leírni, hogy az elvtársak elpárolgása után, Győrött október 25-én estétől nem volt működő hatalom. Éppen Szigethy Attilának volt köszönhető, hogy megakadályozva az anarchiát átvéve a város vezetését. S ezt a forradalmi rendet védte történetünk idején Kádárral és társaival szemben is.

Szigethy kádári kiűzetése a politikából s egyáltalán az életből mégsem volt olyan egyszerű „rutin” feladat, hiszen a forradalom jeles alakja „hozhatta volna” a Dunántúl jelentős részét Kádár konyhájára. Még Bulgáriába is kiküldték egy delegáció hivatalos tagjaként, sőt Kádár a párizsi rádióra hivatkozva februárban meg is szellőztette a nagy ötletet: „Már a párizsi rádió is azt mondta, hogy lesznek a kormányban változások, többek között Szigethy Attilát emlegették”. De Szigethy nem akart a kádári konszolidáció engedelmes bábja lenni, jöjjön hát a gőzhenger. 1957. február 16-án a győri kommunisták már azt „kérték a párttól”, hogy vizsgálják felül Szigethy forradalom alatti magatartását, s ennek eredményeként döntsenek parlamenti mandátumának sorsáról. S a „népbarátvezetés” engedett az alulról jövő népi nyomásnak. A kádári vadásztárs, kártyacimbora, Sándor József szólalt meg a győri kommunisták kérelmére válaszolván. „Végezetül itt van Szigethy Attila kérdése. Úgy tudom, ebben a kérdésben az Intéző Bizottságnak kellene világos nézetet kialakítani. Ő, mint nemzeti hős jelentkezik, a Népfront Bulgáriában járt delegációjának a tagja, ugyanakkor úgy tudom, hogy a dunántúli köztársaság kikiáltásában döntő szerepe van.”

Sándor József képén épp olyan vastag volt a bőr, mint Kádár Jánosén. A Dunántúli, elszakadni vágyó köztársaság Szigethy vezetésével épp oly blődli volt, mint a Gyurcsány Ferenc-i politikai lelemény, a jó tréfának beállított 23 millió román, aki el akarta árasztani Magyarországot. Konzekvens Úr (!) ez a Gyurcsány, most éppen a régi tréfa felmelegítésén fáradozik, hű társai elszánt támogatásával.

Kádár egy-egy tréfája egy-egy ember életébe került, Gyurcsányé legalább nem. Ez is haladás a „szocialista fejlődés útján. „Volt olyan speciális nehézség is, mint Szigethy Attila megítélése. Még nálunk sincs a dolog lezárva (...), azt hiszem, hogy ebből az

egész kásából végül is az fog kijönni, hogy Szigethy Attila az ellenforradalom zászlaja volt és politikailag az ellenforradalom oldala mellett állt.”

Kádár nemcsak a „kompromisszumok józan robotosa” volt, de érdekes módon jósnak is bevált. Tekintetét Moszkva felé is irányítva a szél suttogásából kiolvasta, hogy mi következik, csak még egy kis alulról jövő demokratikus nyomásra volt szükség, amit természetesen meg is kapott. A megye népe tolmácsa szerepét a megyei titkár vállalta magára: „Győrben bárhová kimegyünk, mindenütt felvetik, tűrhetetlen, hogy az ellenforradalmi vezetőkhez (...) nem engedünk hozzányúlni.”

A „tömegnyomás” diadalt aratott, 1957. május 6-án a győri megyei rendőr-főkapitányság előzetes letartóztatásba helyezte Szigethyt, s május 31-én az MSZMP nagyaktíván Fock Jenő már arra is képes volt, hogy önkritikát gyakoroljon a párt nevében a nem elég erélyes megtorlási akciók miatt. „Hadd tegyem hozzá azt, hogy bizony sok esetben Budapesten nehéz helyzetbe hoztak bennünket. Pl: saját szememmel láttam azokat az írásokat, amelyben Szigethy Attilát megyei vezetőnek javasolták különböző funkciókba, és ez történt decemberben, januárban, sőt ha jól emlékszem, még később is. Novemberben, decemberben azt hangoztatták, csak akkor lesz rend Győr megyében, ha Szigethy Attila lesz az atyaisten.”

A megyei pártaktíván, a megyei titkárt illette az utolsó szó. Lombos elvtárs kérhetetlen bolsevik őszinteséggel, nem megtartóztatva önmagát, megmondta az „őszintét” a budapesti elvtársak érzékenységét sem kímélve. „Szigethy Attilával az intéző bizottság nem tárgyalt, s nem is tettünk neki semmiféle javaslatot különböző funkciókba való beállítására. Azonban javasoltuk a Központi Bizottság felé azt, hogy mentelmi jogát függesszék fel, az történt, hogy kivitték Bulgáriába, érdemei elismeréséül, anélkül, hogy ezt a Megyei Pártbizottsággal megbeszélték volna. A megye vezetői is hibásak abban, hogy Szigethy Attila köré glóriát vontak azzal, hogy ő volt a megye kommunistáinak a megmentője.”

Pedig ő volt.

Azon a bizonyos augusztus 12-i ülésen is Lombos Ferencet illette az utolsó szó. „Szigethy Attila ügyével kapcsolatban meg kell mondani, hogy az elmúlt hónapok legnagyobb politikai baklövése megyénkben, amit semmivel sem tudunk kimagyarázni, de M. elvtársék – a rendőrségre célzott a titkár – sem. A rendőrség vezetői elsősorban a felelősök. Azok után, amit már eddig megtett Szigethy, ha szükséges lett volna, akár 20 emberrel kellett volna őriztetni, és elejét venni annak, ami történt. A múltban százévenként egyszer, ha előfordult, hogy ilyen nagy ember megmenekült a felelősségre vonás alól. Betegség esetén még a kórházban is zárt ajtók mellett vigyáztak rá. Most az ellenség támadni fog bennünket, hogy a kommunisták halálra kínozták. Meg kell mondani, hogy nem csak hogy nem bántottuk, de nem is vigyáztunk rá. Temetést nem rendezünk részére. Mindennek legsimábban kell történnie. Holnap vagy holnapután rendőrségi vonalon tájékoztatást kell kiadni arról, hogy Szigethy mit tett, és ami anyag kihozható, világosan ki kell hozni. Ha lehet még ma, de legkésőbb holnap a városi alapszervek titkárait tájékoztatni kell.”

Igazi hamisíthatatlan kommunista gyászbeszéd.

Szigethy sorsáról akkor alig-alig tudtam valamit. Újságot hébe-hóba olvastam, az emberek, pedig hallgattak. Tanáraink is! S mégis akkor kaptam az első politikai leckét, arról a rendszerről, amiben éltem.

Ekkortájt helyezték Győrbe büntetésből, a budapesti központból, munkástanács tagsága megtorlásaként B. Feri bácsit. Feri bácsi a szakmájában magának nevet kivívó gyógyszerész, a büntetésből vidékre helyezett ellenforradalmár kimondottan jó viszonyban volt raktárvezető apámmal.

Feri bácsi velem is hamar összebarátkozott. Nyelvére nem tévén lakatot, mesélt az ötvenhatos budapesti napokról, s a Corvin közről, sőt Maléterről is. Feri bácsi látható jelekkel adta mindenki tudtára, hogy különösen kedvel egy fiatalembert, aki a Galinusi laboratóriumban dolgozott, s akinek legnagyobb vágya az volt, hogy gyógyszerész legyen. A fiút Tihanyi Árpának hívták. Akkor törekvését nem kísérte siker.

Nem tudom később mi lett Árpival.

De...

Kutatásaim során kezembe került egy irat. Ez egy darabja volt annak a 146 oldalas összefoglalónak, amelyet a mosonmagyaróvári rendőrkapitányság politikai nyomozó alosztálya készített a helyi pártszervezet számára. „R.Z. politikai magatartásáról közöljük, hogy 1956. októberében részt vett az ellenforradalmárok által rendezett fölvonuláson s ott az élen haladva a határőrségtől fegyvert követelt, amiért életével fizetett. Politikai és erkölcsi magatartása miatt a Városi Pártbizottság nyugdíj megállapítását nem javasolja.”

Sz.A. Keszthelyről doktori értekezés elkészítésére jelentkezett. A mosonmagyaróvári városi titkár a jelentkezését elutasításra javasolta. „A jelenlegi munkájáról nagyon keveset tudunk. Tudomásunk szerint azt igyekszik jól elvégezni, de korábbi cselekedetei után ez érthető.”

T. I. elvtársnak viszont megbocsátott a párt. T. I. elvtárs – mint ez egy bejelentés alapján kiderült róla vezető beosztásban volt – elfelejtette értesíteni a felsőbb pártszerveket, hogy 1937-ben a horogkeresztes párt tagja lett. T. I. a legszigorúbb megrovásban részesült, de párttag s vezető is maradhatott, sőt a vadászfegyverét is megtarthatta. És a munkásörségből sem rekesztették ki, inkább még szorosabban ölelték őt az elvtársak a keblükre. Az indok világos volt és egyszerű, felemelő és szívmengető. „Az 1956-os ellenforradalmi események alatt gerincesen helytállt.” No lám! Egy volt nyilas, aki épp a párt szekerét tolt.

Nemrégiben az egyik végzős egyetemista lány megrendítően szép és szakmailag is kiváló szakdolgozatot adott le nekem. Azt vizsgálta, hogy Kapuvárott – Szigethy Attila szűkebb hazája – milyen sors várt azokra a középiskolát végzőkre, akiknek valamelyik szülőjét 56-os „ellenforradalmi” vétkéért a rendszer bebörtönözt. Egyikük leszármazottja sem lett egyetemista. A szépen adatolt dolgozathoz a lány odacsatolta az érintettekkel általa készített interjúkat is. Sírtak a betűk, könnyezett a múltunk. Tönkrement sorsok, meggörbült háta, elhomályosult szemek. Az egyszer élhető élet mindörökre odaveszett.

Megrendítő volt hallani egy rádióadásban, miként büntették Máthé Mária lánytestvérét Mária „bűnéért”. Miként viselte meg a sors Tihanyi Árpád családját. Mit éltek át az oktanul s a saját egyháza által is hosszú időre „elfeledett”, kivégzett levéltiszteletes Gulyás Lajos lányai, mi lett a sora a Halász- családnak? És egyáltalán: a Máthé Máriák rokonainak?

A vér a győri kövezetről, a kórház kőlapjairól, a fegyházak udvarairól felszáradt. De a nyomok megmaradtak és a sebek is.

Mi pedig 1958 nyarán elindultunk a Hanságba árkot ásni. Kellett az egyetemi felvételihez.

„Jó munkát fiatalok, / ma újra nagy tettekre szólít a párt! /

Új árkok vize csobog, / amerre tegnap még csak ember se járt, / Rakjuk meg jól az ásólapátot, / termőföldd tesszük a lápot, / KISZ lobogónkra a nap mosolyog! / Hajrá fiatalok!”

Katicám! Julcsikám! Ce la vie! Ezen a nyáron elsirattam Pesten Nagy Imrét, viháncoltam a Hanságban, hiszen esténként szabadok voltunk, lehetett „csajozni.”

Így volt. Sem csúnyábban, sem szebben. A lényeg: végül is mi maradt meg a jövő számára. A forradalom vagy a hansági éjszakák tündérien aranyos ártatlansága? Hol ez, hol az!

Később már csak ez. Vagy „az” is?

Kinek – kinek, mi?

